

Lietuvių inteligento vaizdinys jaunimo žurnale *Aušrinė* (1910–1914 m.)

OLGA MASTIANICA-STANKEVIČ

Lietuvos istorijos institutas, Kražių g. 5, 001108 Vilnius

El. paštas mastianica@gmail.com

XX a. pirmaisiais dešimtmečiais Lietuvoje pasirodę jaunimo periodiniai leidiniai taip pat žymėjo naujus procesus lietuvių inteligentijos savikūros procesuose. Istoriografijoje jaunimo žurnalo *Aušrinė* vaidmuo formuojantis lietuvių inteligentijos individualiai ir kolektyvinei savivokai nebuvo atskirai nagrinėtas. Straipsnyje siekiama apibūdinti lietuvių inteligento sampratą, kuria vadovavosi ir kurią skleidė *Aušrinės* redaktoriai ir bendradarbiai. Antra, nustatyti, kokius tautinės ir socialinės veiklos uždavinius žurnalas skyrė lietuvių inteligentijos jaunajai kartai. Žurnalo *Aušrinė* išreikštų nuostatų inteligentijos atžvilgiu refleksijai, idėjų sklaidos kontekstui ir galimam poveikimui įvertinti naudojama ir kitų jaunimo periodinių leidinių medžiaga.

Raktažodžiai: inteligentija, tapatybė, jaunimas, periodinė spauda

IVADAS

Periodinė spauda lietuvių inteligentijos savikūros procesuose atliko ypatingą vaidmenį. Rusijos imperijoje lietuvių inteligentija ilgą laiką negalėjo kurti legalių institucijų, kuriose vyktų šios naujos visuomenės grupės tapatybės formavimasis ir sklaida. Tad pirmieji lietuviški nelegalūs periodiniai leidiniai (*Aušra* (1) (1883–1886), *Varpas* (1889–1905), *Žemaičių ir Lietuvos apžvalga* (1889–1896) ir kt.) buvo orientuoti ne vien į lietuviško nacionalizmo sklaidą, bet ir atliko simbolinę lietuvių inteligentijos konsolidaciją. Viename pirmųjų laikraščio *Varpas* numerių knygnešys, mokslo žinių populiarintojas, publicistas Juozas Adomaitis-Šernas (1859–1922) konstatavo: „uždėjome „Varpą“ dėl to tik, kad ne turėjome iksziolaik tinkanczio laikrasczio dėl inteligencijos, dėl kurios lietuviszkas laikrascztis pagal musu nūmone rodės reikalingu“ [3, 55]. Spaudos lotyniškais rašmenimis draudimo panaikinimas, leidimas kurti legalias mokslo, švietimo ir kultūros draugijas suteikė lietuvių inteligentijai naujų vienijimosi galimybių. Po 1905 m. pradėtos steigti lietuvių mokslo, kultūros ir švietimo draugijos, kuriose inteligentija užėmė vadovaujantį vaidmenį, palaipsniui atsirado atskiros lietuvių profesinės inteligentijos organizacijos. XX a. pirmaisiais dešimtmečiais taip pat prasidėjo naujas kiekybiškai ir kokybiškai reikšmingas lietuvių periodinės spaudos augimo etapas. Greta plataus profilio, universalaus turinio, visuomeninės politinės

(1) Straipsnyje vartojamos šiuolaikinės periodinių leidinių pavadinimų formos, tikslus leidinio pavadinimas pateikiamas šaltinių ir literatūros sąrašė.

krypties periodinių leidinių, orientuotų į plačią skaitytojų auditoriją, leisti laikraščiai ir žurnalai, skirti atskiroms skaitytojų grupėms. Šiuo laikotarpiu atsirado nauja periodinių leidinių grupė – jaunimui skirti vienkartiniai ir periodiniai leidiniai, kuriuos leido ne vien lietuvių politinės partijos, bet ir mokslo bei kultūros draugijos (2).

Palyginti su kitais Lietuvoje leidžiamais periodiniais leidiniais, jaunimo periodiniai leidiniai nebuvo trumpalaikiai. Su *Aušrinės* (3), *Ateities* (4), *Pavasario* (5) žurnalų kolektyvais siejami visuomeniniai judėjimai, „aušrininkų“, „ateitininkų“, „pavasarininkų“ organizacijų įvardijimai. Jaunimo periodiniai leidiniai žymėjo ir naujus lietuvių inteligentijos savikūros procesus. Kaip taikliai pastebėjo Vytautas Kavolis, XX a. pirmaisiais dešimtmečiais lietuvių inteligentija vis labiau domėjosi „savo pačios asmenine ir tautine individualybe“, ieškojo papildomų priemonių „šiai individualybei pažinti, atskleisti ir keisti“ [25, 42]. Kitaip tariant, XX a. pirmųjų dešimtmečių viešajame inteligentijos problemų diskurse dėmesys nuo inteligentijos tautinės misijos pasisuko kita kryptimi – prabilta apie inteligento vidinį pasaulį, jo moralines savybes. Čia jaunimo spauda atliko svarbų vaidmenį. Viena vertus, jau pirmajame žurnalo *Aušrinė* straipsnyje „*Aušrinės* uždaviniai ir keliai“ iškeltas uždavinys: „privalom savo jėgas įtempti sutvėrimui skaitlingo, sąmoningo ir *veiklio* inteligentijos sluogsnio. Yra tai pirmųjų-pirmiausias ir svarbių-svarbiausias mūsų uždavinys“ [1, 1]. Antra vertus, pirmasis *Aušrinės* redaktorius Stasys Šilingas (1885–1962) žurnale pabrėžė, kad lietuvių

-
- (2) Jaunimo periodikos pradžia siejama su rankraštinių laikraščių atsiradimu, kurie buvo populiarūs tarp besimokančio jaunimo spaudos lotyniškais rašmenimis draudimo metais. 1904 m. Bitėnuose Vincas Mickevičius-Kapsukas pradėjo leisti jaunimui skirtą periodinį leidinį *Draugas*. *Pirmaeivis lietuvių jaunuomenės laikraštis* (nuo trečiojo numerio šis leidinys atstovavo vien socialdemokratų organizacijai „Draugas“). 1910 m. laikraščiuose *Lietuvos žinios* ir *Lietuvos ūkininkas* buvo atskiri skyriai jaunimui. *Lietuvos žinių* priedas *Aušrinė* nuo antrojo numerio tapo atskiru nemokamu šio laikraščio literatūros ir meno priedu. *Lietuvos ūkininko* priedas *Jaunimas* 1910 m. pabaigoje taip pat buvo išplėstas, vėliau tapo savarankišku žurnalo tipo leidiniu kaimo jaunuomenei. 1911 m. žurnalo *Draugija* redakcija pradėjo leisti priedą *Ateitis*, kuris nuo 1913 m. tapo savarankišku lietuvių moksleivijos literatūros, mokslo ir visuomenės žurnalu. Periodinių leidinių *Aušrinė* ir *Ateitis* redakcijos orientavosi į vyresniųjų klasių vidurinių mokyklų mokinius ir studentiją, o *Jaunimo* redakcija – į kaimo, didesnio kaimo ar miestelio jaunimo bendriją. 1912 m. pradėtas leisti jaunimui skirtas žurnalas *Pavasaris*, o 1914 m. pasirodė vienkartinis periodinis leidinys jaunimui *Nauju taku*. XX a. pradžios jaunimo spauda nebuvo vienakryptis reiškiny, ji skyrėsi kultūrine ir politine laikysena.
 - (3) *Aušrinė*: *Lietuvos žinių* literatūros ir mokslo nemokamas priedas, žurnalas leistas 1910–1914, 1917, 1919–1926, 1931–1933 metais. 1910 m. žurnalo redakcinę komisiją sudarė Pranas Dovydaitis, Petras Klimas, Juozas Papečkys, Rapolas Skipitis, Stasys Šilingas; 1911 m. – Julius Abraitis, Agnietė Ambraziejūtė-Steponaitienė, Vladas Bukaveckas, Petras Klimas, Adomas Lastas, Stasys Naginskas, Juozas Papečkys; 1912 m. – Agnietė Ambraziejūtė-Steponaitienė, Vladas Bukaveckas, Romanas Bytautas, Juozas Marcinkus, Juozas Nemeikša, Juozas Papečkys, Rapolas Skipitis, Stasys Šilingas, Antanas Vienuolis. *Aušrinės* redakcija leido du priedus *Farmaceutų reikalai* (1911–1912) ir *Vasaros darbai* (1910–1912). 1913 m. *Aušrinės* tiražas sudarė 1 700 egzempliorių, o 1914 m. išaugo iki 3 250 egzempliorių [58, 44; 55, 112; 34, 185–187].
 - (4) *Ateitis*: nemokamas *Draugijos* priedas. Žurnalas / laikraštis leistas 1911–1940, 1946–1996, 1997, 2000 metais, 1911, 1912 m. išleistas kaip *Draugijos* priedas. 1913–1915 m. – *Ateitis*: literatūros, mokslo ir visuomenės laikraštis, skiriamas lietuvių moksleivijai. Žurnalo / laikraščio redaktoriai: 1911–1912 m. Aleksandras Dambrauskas, 1911–1915 m. Pranas Dovydaitis, 1912 m. Vytautas Endziulaitis, 1913–1915 m. Elizijus Draugelis. 1911–1914 m. tiražas siekė 1 500 egzempliorių [34, 164–168].
 - (5) *Pavasaris*: jaunimo mėnesinis laikraštis, ėjo 1912–1914, 1918, 1920–1940 m. Žurnalo / laikraščio leidėja-redaktorė Teresė Kubilinskaitė; ėjo du kartus per mėnesį, tiražas – 3 000 egzempliorių [58, 44; 35, 165].

inteligentas privalo kiek įmanoma subalansuoti ir visuomeninį gyvenimą, ir savo asmens raidą: „Reikia rasti lygsvarą tarp savo asmens reikalų ir visuomenės reikalų“ [53].

Šio uždavinio įgyvendinimui *Aušrinės* redakcija, kurios pagrindą sudarė Maskvos lietuvių studentų draugijos nariai, teikė ypatingą dėmesį. *Aušrinės* reikšmę lietuvių inteligentijos tautinės ir socialinės tapatybės procesams pabrėžė nemažai amžininkų. Diplomatas Petras Klimas (1891–1969), vienas iš *Aušrinės* vėlesnių redaktorių, savo atsiminimuose akcentavo: „Aušrinė“ pažadino ir subūrė to meto pakrikusį ir išsibarsčiusį jaunimą į didelį būrį, užmezgė jo bendravimą tarpusavyje ir su liaudimi, sutvirtino jos lietuviškumą ir pasiryžimą išryškinti savo uždavinius ir kelius“ [26, 34]. Tiek Klimui, tiek ir Šilingui darbas žurnale buvo vienas iš pasaulėžiūros, taip pat kultūrinės, o iš dalies ir politinės veiklos etapų [13; 48]. Mykolas Biržiška (1882–1962), Maskvos lietuvių studentų draugijos narys, aktyviai rėmęs šio žurnalo pasirodymą, 1953 m. Los Andžele išleistoje studijoje *Lietuvių tautos kelias į naująjį gyvenimą* pabrėžė, kad žurnalas *Aušrinė* siekė spręsti opią to meto lietuvių inteligentijos stygiaus problemą, primindavo inteligentui tautinę pareigą „dirbti savo krašte ir savo žmonėms“, „statė lietuviškos savivokos uždavinį – pažinti savo kraštą ir jo žmones, tautos istoriją, literatūrą, tautosaką“ [9, 169].

Reikėtų pažymėti, kad Lietuvos istoriografijoje žurnalas *Aušrinė* buvo nagrinėtas vien iš knygotyros ir literatūros mokslų pozicijų: apibūdintas redaktorių ir darbuotojų kolektyvas [34, 185–187; 55, 113–115], paminėta, kad žurnalas sutelkė stipriausias kūrybinio jaunimo jėgas, paspartino lietuvių literatūrinės spaudos atsiradimą [18, 129; 31, 224]. Jo vaidmuo lietuvių inteligentijos individualios ir kolektyvinės savivokos formavimuisi nebuvo atskirai tyrinėtas. Tačiau šis žurnalas, *jaunimo* redaguotas ir *jaunai lietuvių inteligentijos kartai* skirtas, ženklino inteligentijos naujus savivokos procesus, o svarbiausia, šių procesų kaitą. Šiame straipsnyje siekiama apibūdinti lietuvių inteligento sampratą, kuria vadovavosi ir kurią skleidė *Aušrinės* redaktoriai ir bendradarbiai. Vertinant *Aušrinėje* išreikštų nuostatų inteligentijos atžvilgiu refleksiją, idėjų sklaidos kontekstą ir galimą jų poveikį pasitelkiamas XX a. pirmųjų dešimtmečių viešas inteligentijos problemų diskursas, pasireiškęs tiek plataus profilio, universalaus turinio, visuomeninės politinės krypties periodiniuose, tiek jaunimo leidiniuose. Tyrimas skirtas *Aušrinės* 1910–1914 m. išreikštų idėjų analizei. Nepriklausomos Lietuvos Respublikos metais, palyginti su Rusijos imperijos laikais, lietuvių inteligentija, leisdama žurnalą *Aušrinė*, turėjo kitą veiklos kontekstą ir naujus vaidmenis lietuvių politiniame ir kultūriniame gyvenime.

LIETUVIŲ INTELIGENTO APIBRĖŽIMAS

Palyginti su kitais XX a. pirmojo dešimtmečio jaunimo periodiniais leidiniais, *Aušrinės* redaktorių ir korespondentų pagrindą sudarė studentai, tiksliau, Maskvos lietuvių studentų draugijos nariai. Ši draugija iš visų lietuvių studentų draugijų turėjo seniausias ir plačiausias veiklos tradicijas. Anot Mykolo Biržiškos, tyrinėjusio šios draugijos istoriją, lietuvių studentų švietėjiška organizacija Maskvos universitete susikūrė jau XIX a. 5 dešimtmečio pabaigoje [9, 167]. Apie 1880 m. šios slaptos organizacijos darbą atgaivino Maskvos universitete studijavę Jonas Šliūpas (1861–1944) ir Jonas Spudulis (1860–1920). Maskvos lietuvių studentų draugijos nariais skirtingais jos veiklos laikotarpiais buvo aktyvūs lietuvių inteligentai – Jonas Jablonskis (1860–1930), Jonas Kriaučiūnas (1864–1941), Pranas Mašiotas (1863–1940), Jurgis Šlapelis (1876–1941), Kazys Grinius (1866–1950), Petras Leonas (1864–1938), parengęs šios draugijos veiklos statutą [33, 76–79]. Draugija šelpė savo narius, skatino užsiimti savišvieta, aktyviai bendradarbiauti nelegalioje lietuvių spaudoje. Jos nariai atskiromis temomis rengė

referatus, skaitė juos draugijos susirinkimuose, siuntė korespondencijas periodiniams leidiniams – *Lietuwiszskasis balsas* (1888–1889), *Varpas*, *Ūkininkas*. Su šios draugijos veikla taip pat susijęs atskiro periodinės spaudos tipo – laikraščių – atsiradimas. Spaudos lotyniškais rašmenimis draudimo metais Maskvos lietuvių studentų draugija leido rankraštinius laikraščius „Kalvis–Melagis“ (1875–1876), „Aušra“ (1880–1881), o 1909 m. birželio 7 d. šios draugijos iniciatyva Maskvoje įvyko kelių lietuvių studentų draugijų atstovų susirinkimas, kuriame buvo priimtas sprendimas įsteigti jaunimui atskirą periodinį leidinį [37].

Šis Rusijos imperijoje studijavusio jaunimo sprendimas žymėjo jaunosios kartos lietuvių inteligentijos idėjinę bendrystę bei brandumą, pasitelkus atskirą socialinės komunikacijos priemonę, reikšti savo požiūrį į lietuvių kultūrinį ir politinį gyvenimą. Tai, kad Maskvos lietuvių studentų draugija numatė atsiliepti ne vien į Rusijos imperijoje studijuojančio jaunimo poreikius, bet apskritai rūpinosi lietuvių inteligentijos jaunosios kartos ugdymu, rodė sumanyto periodinio leidinio pavadinimo kaita. „[Jono] Basanavičiaus „Aušra“ buvo skirta visai lietuvių tautai, o mūsų laikraštis bus skirtas tik tautos dalelei – moksleiviams, tik jam kaip tik ir tiks kuklus ir drauge simboliškas aušros žvaigždės – „Aušrinės“ vardas“, – rašė atsiminimuose Rapolas Skipitis (1887–1976), tuo metu studijavęs Maskvos universitete [47, 226].

Pasirinktas *Aušrinės* pavadinimas rodo, kad žurnalo redaktoriai ir bendradarbiai lietuvių inteligentiją apibrėžė ne tiek pagal formalius požymius, kiek pagal jos kultūrinį, tiksliau, tautinį vaidmenį. Be to, jau pirmajame žurnalo straipsnyje „*Aušrinės* keliai ir uždaviniai“ vienareikšmiškai deklaruota, jog „inteligentija yra tautos gyvybės jėgų žadintoja, ji yra tautos Idėjos išreiškėja, tautos vedėja“ [1]. Būtent nuo inteligentijos, jos vaidmens priklausė lietuvių tautinio judėjimo, lietuvių tautos ateitis. Šiam priežastiniam ryšiui sustiprinti *Aušrinės* redakcija pasitelkė net poetinį apibūdinimą: „Kaip paukštis be sparnų negali liuosai skrajuoti, negal maitintis ir badu dvesi, taip tauta be inteligentijos negauna dvasiško peno ir jos likimas nacininė mirtis“ [1]. Tokia inteligentijos apibrėžtis, susijusi su lietuvių tautos ateitimi, papildomai aktualizavo jaunosios inteligentijos kartos ugdymo svarbą. *Aušrinės* redakcija jau pirmaisiais žurnalo leidimo metais deklaravo „savo jėgas įtempti sutvėrimui skaitlingo, sąmoningo ir *veiklio* inteligentijos sluogsnio“ [1].

Žurnalas *Aušrinė* ypatingą dėmesį skyrė lietuvių inteligento veiklumui, tiksliau, jo visuomeniniam aktyvumui. Antai Šilingas, Maskvos lietuvių studentų draugijos vardu pristatydamas žurnalo leidybos projektą, akcentavo, kad naujasis periodinis leidinys bus nukreiptas „ne vien į moksleivijos išauklėjimą, bet ir jos prirengimą prie visuomeniško veikimo“ [51, 2]. Jis teigė, kad visuomeninės veiklos mokymosi pradai galimi vien per jaunimo organizacijas, ir buvo įsitikinęs, kad jaunoji lietuvių inteligentijos karta privalo burtis į draugijas, nes „kooperatiškas veikimas skatina proto lenktynes“, padeda suprasti savo savitumą ir originalumą [50, 7]. Reikėtų pastebėti, kad Šilingo mintį dėl jaunimo organizuotumo palaikė *Ateities* redakcija. Pranas Kuraitis (1883–1964), būsimasis ateitininkų organizacijos steigėjas, tuo metu studijavęs apologetiką ir etiką Miunsterio universitete, taip pat pabrėžė, kad „pirmas kelias prie visuomeninio darbo – tai kuopelės“ [30, 96]. Kuraičio manymu, „svarbu priprasti iš pradžių darbuotis siauresnėje dirvoje, svarbu išmokti būti geru menkos draugijelės sąnariu, kad paskui galėtum pajęgti ne tik tai atlikti savo pridermes, kaip sąnaris didelės draugijos – visuomenės“ [30, 96]. Todėl žurnaluose *Ateitis* ir *Aušrinė* dažnai buvo detaliam aprašoma lietuvių studentų draugijų visuomeninė veikla.

Kartu *Aušrinės* redakcija pabrėždavo, kad lietuvių inteligento visuomeninis aktyvumas priklauso nuo „sąmoningo piliečių priedermių atlikimo“, kurio ugdymui žurnalas skyrė

ypatingą dėmesį. Šis žurnalas, skirtingai nei kiti to meto jaunimo periodiniai leidiniai, atskirą dėmesį sutelkė į studento, būsimo lietuvių inteligento, dvasios ryšių su „mūsų liaudimi, kultūra ir šeimyna“ stiprinimą [8, 33].

STUDENTIJOS SĄSAJŲ SU GIMTUOJU KRAŠTU STIPRINIMAS IR VISUOMENINIO AKTYVUMO UGDYMAS

Studentijos dvasinių ryšių su gimtuoju kraštu stiprinimą *Aušrinės* redakcija pradėjo nuo lietuvių kalbos simbolinės reikšmės suaktualinimo. Iš skirtingų socialinių sluoksnių kilusi lietuvių studentija, studijuodama Rusijos imperijos ir užsienio universitetuose, buvo daugiakalbė. Net Šilingas, pirmasis *Aušrinės* redaktorius, lietuvių rašomosios kalbos pradėjo mokyti baigęs mokslus Vilniaus valstybinėje berniukų gimnazijoje. Per porą metų tobulai išmokęs lietuvių kalbą, Šilingas pradėjo rašyti straipsnius į lietuviškus periodinius leidinius – pirmiausia *Vilniaus žinias* (1904–1909), *Lietuvos žinias* (1909–1915). Neatsitiktinai jau pirmuose *Aušrinės* numeriuose jis ragino studijuojantį jaunimą „kuo daugiau skaityti šia kalba, stengtis joje galvoti, išdirbti mokslinę terminiją“ [49, 6]. Juozas Papečkys (1890–1942), aktyvus *Aušrinės* korespondentas, tuo metu studijavęs teisę Maskvos universitete, skatino ugdyti lietuvių kalbos rašto įgūdžius. Todėl *Aušrinės* kolektyvo dėmesys grožinei kūrybai, jos kūrimui vertintinas ne vien kaip literatūrinio talento realizavimas, bet ir kaip lietuvių rašomosios kalbos mokymosi mokykla (6). Literatūrinė erdvė tapo pagrindinė įgyvendinant šiuos uždavinius. Papečkys, kaip ir Šilingas, buvo įsitikinęs, kad geras lietuvių kalbos mokėjimas būtinas lietuvių studentijai, kad ji taptų „šviesuomenės nariais ir visuomenės veikėjais“ [39, 8].

Jaunosios lietuvių inteligentijos kartos ryšiams su gimtuoju kraštu stiprinti buvo skirta ir kita *Aušrinės* iniciatyva. 1910 m. redakcija sumanė leisti atskirą priedą – *Vasaros darbai*, turėjusį paskatinti studijuojantį jaunimą per vasaros atostogas pažinti „savo kraštą, tautos istoriją ir literatūrą“ (7). *Vasaros darbų* darbuotojai taip pat buvo raginami rinkti etnografinio ir istorinio pobūdžio medžiagą. Dalis šios medžiagos buvo paskelbta, kita dalis perduota Lietuvių mokslo draugijos fondui [54]. Pavyzdžiui, Kazys Grinius, buvęs Maskvos lietuvių studentų draugijos narys, 1911 m. *Vasaros darbuose* pasidalijo surinkta informacija apie lietuvių kalbos padėtį Vilniaus ir Kauno gubernijose [17, 17]. *Vasaros darbų* korespondentas Sėjikas [?] 1912 m. pateikė instrukcijas, kaip jaunimas turėtų rinkti lietuvių tautosakos kūrinius [43], etnografinę medžiagą [8, 33]. Pažymėtina, kad *Aušrinės* iniciatyvą leidžiant *Vasaros darbus* palaikė *Ateities* redakcija: ji taip pat akcentavo tokių vasaros darbų svarbą savo leidinyje [38] ir pradėjo leisti atskirą priedą – *Mūsų tautinės tvėrybės žiedai*.

Lietuvos krašto, istorijos ir kultūros pažinimui, susietam su studentijos vasaros atostogomis, *Aušrinės* redakcija kėlė du tikslus: pirma, tokių pažintinių ekskursijų metu turėjo būti stiprinamos studentijos sąsajos su gimtuoju kraštu, antra, kraštotyrinės ekskursijos turėjo skatinti studentiją, būsimąją lietuvių inteligentiją, atlikti liaudies švietimo funkciją. Vienas aktyviausių *Aušrinės* darbuotojų, Klimo bendražygis leidžiant Marijampolės gimnazistams

(6) Leono Gudaičio teigimu, grožinė literatūra *Aušrinėje* buvo itin vertinama, ji leisdavo jaunuoliui išbandyti savo rašymo gebėjimus, lavino skaitytojų dailės, etinį ir estetinį skonį [18, 129].

(7) Reikėtų atkreipti dėmesį, kad dar iki *Aušrinės* pasirodymo Šilingas siūlė jaunimui aktyviai užsiimti savo krašto pažinimu. *Vilniaus žiniose* jis patarė jaunimui atkreipti dėmesį į tas kultūrinės veiklos sritis, kurios susijusios su antropologija, archeologija, filologija, liaudies medicina. Šilingas buvo įsitikinęs, kad jaunimas vasaros atostogų metu savo žinias gali perduoti kaimo bendruomenei bei užsiimti moksliniais savo apylinkių tyrinėjimais [56, 27].

rankraštinių laikraštėlių „Mokinių draugas“ Albinas Iešmanta (1887–1988) teigė: „Sakysiu, reikia susipažinti ir supažindinti, tai yra ne tik ieškoti tų raiščių, kurie mums prijungtų prie tėvynės, bet ir augintis jos sieloj, ne tik sau teiktis gerą, bet kiek galima tarnauti ir kitiems“ [20, 108].

Akivaizdu, kad Rusijos imperijos universitetuose studijavusiam lietuvių jaunimui, ypač Maskvos lietuvių studentų draugijos nariams, atsakingiems už *Aušrinės* leidybą, rusų inteligentijos socialinis radikalizmas neretai tapdavo savišvietos ir kultūrinės veiklos pavyzdžiais. Rusų demokratinių ir radikaliųjų pažiūrų rašytojų ir poetų (Nikolajaus Černyševskio, Nikolajaus Dobroliubovo, Michailo Dostojevskio) darbuose, kuriuos skaitė Maskvos lietuvių studentų draugijos nariai, vienas iš pagrindinių inteligentijos uždavinių buvo „eiti į liaudį“, t. y. ją šviesti ir mokslinti. Šių pažiūrų įtaka *Aušrinės* redaktoriams ir korespondentams buvo stipri. Rašytojas Kazys Puida (1883–1945), Vilniuje susitikęs su Šilingu ir Romanu (Ramūnu) Bytautu (1886–1915), juos apibūdino kaip socialistus ir karštus nacionalistus: „Labai keistos jam pasirodė tokios pažiūros, kurios balansavo tarp lietuviybės ir dar neišblėsusio rusiško socializmo“ [48, 221]. *Aušrinės* redaktorius Klimas propagavo istorinį materializmą ir tuo metu būdingą socialistinę pasaulėžiūrą [13, 49], o savo atsiminimuose akcentavo: „Reikėtų dėl to visų pirma lavintis, bet ne tik lavintis, bet ir įsijungti į visuomenę, į liaudį, susiprasti su jos rūpesčiais ir vargais ir su ja suartėti, ją šviečiant ir jai talkaujant“ [26, 29].

„Ėjimą į liaudį“ kaip vieną iš lietuvių inteligentijos jaunosios kartos uždavinių pabrėžė ir Mašiotas – vyresniosios Maskvos lietuvių studentų draugijos kartos narys. 1913 m. *Aušrinėje* jis rašė: „Nežinau, kieno tas posakis, bet gerai nutaikytas pasakymas. Tikrai trūksta tarp mūsų inteligentijos ir liaudies tiltų, kad galėtumėme susisiekti. Mūsų inteligentija beveik visa kilusi iš liaudies – pažįsta jos vargus, supranta jos šauksmą, tik klasės ir kursai nuvedė ją nuo liaudies už neperbrendamos upės. Vienas antrą matom ir girdim, tik negalim vienas kitam rankos paduot, vieno arba antro kaip reikalas parent“ [5, 15].

Aušrinės darbuotojai šalia deklaruoto tikslo tvirtinti lietuvių inteligentijos ryšius su liudimi kėlė ir klausimą, kaip jį pasiekti. Povilas Žadeikis (1887–1957), tuo metu studijavęs chemijos mokslus Sankt Peterburgo universitete, primygtinai siūlė vasarajančiai studentijai aktyviai dalyvauti ūkio kuopelių, apšvietos draugijų veikloje, platinti žinias apie kooperaciją, lietuvišką spaudą, burti vietinio jaunimo draugijas [59, 91]. Slapyvardžiu pasirašęs kitas *Aušrinės* korespondentas siūlė rinkti kraštotyrinę medžiagą pagal tam tikras temas, pavyzdžiui, „darbo žmonių padėjimas ir jų ateitis, kooperacija, valsčiaus ir parapijų reikalai“ [21]. Antanas Jaroševičius (1870–1956), tuo metu mokytojavęs Orlove, lietuvių jaunosios kartos inteligentijos žvilgsnį ir darbus siūlė nukreipti ten, „kur liaudies tarpe užvis mažiausia kultūriškų spėkų, kur liaudis mūsų inteligentijos apleista“ [24]. Jaunajai lietuvių inteligentijos kartai Jaroševičius patarė aktyviai ištraukti į Vilniaus kaip *naujosios* Lietuvos sostinės idėjos skleidimą ir įgyvendinimą. „Vilnius yra sulenkėjęs, bet nemiręs Lietuvai,“ – 1911 m. *Aušrinėje* teigė Jaroševičius [24].

JAUNOJI LIETUVIŲ INTELIGENTIJOS KARTA: TARP VISUOMENIŠKUMO IR INDIVIDUALUMO

Gydytojas Stasys Matulaitis (1886–1956), buvęs Maskvos lietuvių studentų draugijos narys, savo atsiminimuose prisipažino, kad jį sujaukino 1888 metų rusų rašytojo Levo Tolstojaus (1828–1910) kreipimasis į Rusijos inteligentiją, raginęs prieš „einant į liaudį“ lavintis patiems. Reikėtų pažymėti, kad jau parengiamuosiuose *Aušrinės* leidimo projektuose šalia nemenko dėmesio lietuvių inteligentijos visuomeniškumo ugdymui buvo akcentuotas

inteligento individualumo puoselėjimas. 1910 m. Šilingas straipsnyje „Kas daryti?“ teigė, kad jaunosios kartos lietuvių inteligentas privalo kiek įmanoma subalansuoti ir visuomeninį gyvenimą, ir savo asmens raidą: „Dar jaunystės, ideališko ūpo dienomis svarbu išauklėti savyje visuomeninį jausmą, svarbu ištraukti į visuomeninį gyvenimą, bet daug kuo plačiau dirvą savo asmens individinėms privalybėm plėtoti. Reikia rasti lygsvarą tarp savo asmens reikalų ir visuomenės reikalų“ [53]. Šias savo mintis Šilingas pakartojo ir Lazdynų Pelėdos (Sofija Ivanauskaitė-Pšibiliauskienė, 1867–1926) kūrinio „Klaida“ (1909), aprašančio lietuvių inteligentijos tipus, recenzijoje.

Aušrinės aplinkoje buvusią itin stiprią individualizmo idėją bandyta derinti su visuomenės interesais. Skipitis atsiminimuose rašė: „pažangos esybę tveria ne užstelbimas individualinio gyvenimo, tik jo plėtojimas ir taikinimas prie kolektyvinio gyvenimo“ [47, 267]. Lietuvių inteligento individualizmo ugdymui ir jo puoselėjimui daugiausia dėmesio skyrė Bytautas. *Aušrinėje* skelbtame straipsnyje „Tauta ir tautiška sąmonė“ Bytautas teigė, jog visuomenės progresas neatsiejamas nuo kiekvieno jos nario individualumo, bendruomenės reikalai neturi užgožti asmens, todėl natūraliai iškyla individualių polinkių ir bendruomeninių poreikių derinimo klausimas. Kiekvienas asmuo, anot Bytauto, „trokšta išplėsti visus savo veiklius ir liuosai ir savotiškai išgyventi save“ [10, 179]. Išgyventi save galima tik jaučiant savos patirties ypatingumą ir savitumą, savęs išgyvenimas, vidinių savybių plėtojimas ir realizacija pateikiami kaip esminis, prigimtyje užkoduotas žmogaus veiklos imperatyvas.

Bytauto iniciatyva 1912 m. *Aušrinėje* buvo įvestas atskiras skyrius „Lavinimosi reikalai“ [12, 30]. Kaip pastebėjo Regina Jankauskaitė, šiame skyriuje skelbiamą knygotyrinę medžiagą galima suskirstyti į keletą poskyrių: lavinimuisi skirtos literatūros sąrašai, leidinių recenzijos ir naujų spaudinių apžvalgos [23, 15]. *Aušrinės* redakcija buvo įsitikinusi, kad jaunimo lavinimasis skaitant atitinkamą literatūrą padės būsimajai lietuvių inteligentijai „rimtai, sąmoingai, nuosekliai susitverti pasaulėžiūrą, tiksliai nusitiesti veiklaus gyvenimo taką“ [32]. Skaitymui buvo spausdinama bendram išprusimui skirta medžiaga [52], pateikiami išrašai iš specializuotos literatūros [11; 19; 28]. Intelektualią savišvietą siūlyta organizuoti pagal individualius norus ir polinkius [19].

Jeigu *Aušrinėje* Bytauto iniciatyva buvo iškelta jaunojo lietuvių inteligento intelektualinės savišvietos svarba, tai *Ateities* daug dėmesio skyrė dorovinei, moralinei būsimosios inteligento saviugdai. Maskvos universiteto teisės fakulteto studentas Pranas Dovydaitis (1886–1942), palikęs *Aušrinės* redakciją dėl nesutarimų tikėjimo klausimais (8), teigė, kad protas ir mokslas turi tarnauti jaunojo lietuvių inteligento dvasinio gyvenimo tobulinimui. Pasak Dovydaičio, kiekvienam gimusiajam Dievas skyrė individualią dvasią, apibrėžė gyvenimo planą, numatė tikslą. To tikslo įgyvendinimas priklauso nuo konkretaus žmogaus – jam Dievas davė visišką laisvę ir teisę apsispręsti, kaip elgtis. Tačiau viena iš žmogaus pareigų – nuolatinis savęs tobulinimas, kuris būtinas „visuomenės švietimo pridermių atlikimui“ [15, 8].

Ateities korespondentas Povilas Dirkis (1889 – po 1912) straipsnyje „Gelbėjime Lietuvius moksleivius“ siūlė susirūpinti studijuojančio jaunimo dorovės principais. Jo nuomone, „turime į jaunos moksleivijos tarpą butinai stengtis naują srovę įnešti, steigiant iš dorėsiųjų, prakilnesniųjų kuopeles, dedant į pamatą krikščioniškus idealus“ [38, 129]. Dirkiu

(8) Klimas atsiminimuose rašė, kad Dovydaitis, dar būdamas *Aušrinės* redakcijos nariu, pateikė straipsnį „Tikėjimo elementas žmogaus gyvenime“. „Redakcijos kolektyvas, jį perskaitęs, smarkiai subruzdė. Pajutomė kažką mums nepriimtino. <...> penkais balsais prieš vieną, nutarė spausdinti su prierašu. Tas prierašas buvo gana status. Buvo pareikšta, kad Dovydaičio pasaulėžiūra nesutinka su „Aušrinės“ pažiūromis“ [26, 33].

nuostatoms pritarė ir kiti *Ateities* korespondentai, kurių daugumą sudarė katalikiškos pasaulietinės inteligentijos atstovai, teigė, kad išvykęs studijuoti jaunimas išsižada „religijinio pajautimo“, ir tai sąlygoja jaunojo lietuvių inteligento „apsileidimą kultūriškame darbe, stoką pasišventimo, meilės tėvynei“ [2, 169].

Ateities korespondentai pastebėjo paternalistinio požiūrio į savo gimtąją socialinę aplinką atsiradimą kaip vertybinių nuostatų kaitos pasekmę. Antai grafikas Petras Rimša (1881–1961), metęs studijas Krokuvos dailės akademijoje ir grįžęs į gimtinę, nuogaštavo, kad atvykę atostogų jaunuoliai namuose elgiasi lyg ponaičiai: „Į klausimus atsakom nenoriai. Mums pasirodo jų visos šnekos tuščios, mums nesvarbios, mums reikia daug rimtesnių dalykų. Ir mes atsiradę pas kaimiečius jaučiamės lyg sergantys“ [42, 278]. Rimšos manymu, inteligento visuomeninė funkcija – būti šalia liaudies, kad „būtume saviškiais šeimynos nariais“ [42, 278].

Reikėtų pažymėti, kad *Ateities* redakcija taip pat ėmėsi jaunimo, likusio gyventi savo gimtosiose apylinkėse, vertybinių nuostatų koregavimo, kitaip tariant, prižiūrėjo jaunimo socialinės ir kultūrinės veiklos strategijas (neformalius ratelius, bendravimo ritualus, laisvalaikio formas). *Ateities* darbuotojai, kurių daugumą sudarė dvasininko kelią pasirinkęs jaunimas, inicijavo leidinių *Jaunimas* ir *Pavasaris* leidybą. Tiesa, ilgainiui *Jaunimas*, nukreiptas į kaimo bendruomenės jaunimo sveikatos problemų, švenčių reguliavimo, sporto draugijų propagavimą, perėjo į Lietuvos demokratų partijos įtaką (pradėtas leisti kaip *Lietuvos ūkininko* priedas). Šiame periodiniame leidinyje, kaip ir *Aušrinėje*, daug dėmesio skirta skaitymo svarbai, kuris vertintas kaip jaunimo lavinimosi pagrindas. *Jaunimas* net atskirai spausdino instrukcijas, kaip organizuoti skaitymą, kad jis turėtų „daugiau naudos“. Skaitytojai raginti svarbesnes vietas pasižymėti ir užsirašyti, nes „lavinimosi reikalui skaitant tie užrašai ir galvojimai tai, kaip valgant kramtymas“ [41], platinti knygas sodžiuje ir miesteliuose [48]. Lygiagrečiai laikraštis *Jaunimas*, kaip ir žurnalas *Aušrinė*, spausdino rekomenduojamos skaitymui literatūros sąrašus [44, 45, 46], o laikraštyje *Pavasaris*, kuris išliko *Ateities* redakcijos įtakoje, šalia „tikiybiškai-doriškų straipsnelių“ [40] teiktos žinios iš įvairių mokslo sričių.

MOTERYS – LIETUVIŲ INTELIGENTIJOS DALIS

Žurnale *Aušrinė* išplieskusi diskusija rodo, kad ši redakcija tautos ateities vizijoje moteris skatino matyti ne vien kaip žmonas ir motinas, siekiant įgyvendinti tautinės inteligentų šeimos projektus (9), bet ir kaip visuomeninės veiklos partneres. *Aušrinė* pabrėžė moterų dalyvavimo tautinės inteligentijos kūrimo procesuose būtinumą, ragino jas būti visuomeniškai aktyvias.

Jau pirmuose *Aušrinės* numeriuose siekta keisti lietuvių visuomenės nusistovėjusį požiūrį į moterų bendrąjį ir profesinį išsilavinimą, sąlygas moterų sąmoningumui vystyti, gebėjimą savarankiškai ir organizuotai veikti. Aktyvi *Aušrinės* narė Aldona Didžiulytė (1888–1968), tuo metu dirbusi mokytoja pradinėse mokyklose Lietuvoje, vienareikšmiškai teigė, kad aktyvesnę vyrų nei moterų visuomeninę raišką sąlygojo vien tai, kad moterys ilgą laiką „negalėjo lavinti savo prigimto gabumo ir proto“ [14]. Kita *Aušrinės* korespondentė Agnietė Ambraziejūtė (1891–1980), Maskvos lietuvių studentų draugijos narė, atkreipė

(9) XIX a. pabaigoje lietuvių nelegalioje periodinėje spaudoje buvo keliamas moterų išsilavinimo klausimas, siejamas su tautinės šeimos projektais. Manyta, kad tai galėtų sustabdyti lietuvių inteligentijos tautinių nuostatų kaitą, kai inteligentai buvo priversti sudarinėti santuokas su išsilavinusiomis, bet kitai etninei bendruomenei atstovaujanciomis moterimis [36, 104–106].

dėmesį į tai, kad valstiečių bendruomenė „dukrelę per ašaras leidžia mokytis gimnazijoje“ [4]. Be to, atvykusi atostogų jaunoji mergina, skirtingai nei vaikinai, negali skirti laiko saviugdai – ekskursijoms, knygų skaitymui: „Jauna gimnazistė, skirtingai nei gimnazistas, pasiima grėblį ir šakes“ [4]. Ambraziejūtė deklaravo, kad įsisiūbavus industrializacijos ir urbanizacijos procesams, kurie sparčiai keitė socialinę struktūrą ir vaidmenis, itin maža lietuvių visuomenės dalis matė būtinybę leisti merginas į aukštąjį mokslą, siekti profesinės karjeros. *Aušrinės* redakcija išitraukė iš šių visuomenės nuostatų kaitą. Neatsitiktinai žurnalo redaktorius Klimas parengė ir išspausdino didelės apimties straipsnį, skirtą „moterų klausimui“ [27], kuriame buvo pristatoma moters vaidmens svarba tautinėje ir visuomeninėje veikloje.

Aukštąjį išsilavinimą įgijusių moterų aktyvesnį įsitraukimą į visuomeninį gyvenimą akcentavo ir kiti šio žurnalo korespondentai, atstovavę jaunajai lietuvių inteligentijos kartai. „Galų gale mes turime suprasti“, – rašė slapyvardžiu pasirašiusi viena iš korespondenčių, – „kad gyvenimas atskiro žmogaus yra surištas su visuomene, kad mūsų likimas daugiau priklauso nuo visuomenės sutvarkymo, ne kaip nuo atskirų mūsų pačių ypatybių“ [57]. Kitaip tariant, pradedama suvokti, kad privatus (atskiras) kiekvieno žmogaus gyvenimas yra priklausomas nuo visuomenės, kurioje gyvenama. Susiejus šias sritis (viešą ir privačią) tarpusavio priklausomybės ryšiais, tampa aišku, kad moterų gyvenime pokyčiai turi vykti ne tik namų, bet ir viešoje erdvėje. Kaip argumentas, kad moterys ne ką prasčiau gali dirbti ir dirba viešą kultūrinį darbą, Ambraziejūtė pasitelkė moterų rašytojų pavyzdį: „O jei imtumėm rokuoti rašytojus ir rašytojas nuošimčiais sulig inteligentijos skaičiaus, gal ne mažiau rastumėm moterų. Tik paimkim dabartines veikėjas: Šatrijos Raganą, Lazdynų Pelėdą, Žemaitę, Bitę“ [4]. Ambraziejūtė viltingai žiūrėjo į moterų ateitį, tikėdama, kad vis didesnės moterų galimybės lavintis, siekti aukštojo išsilavinimo keis jų padėtį visuomenėje, leis dalyvauti tautinės inteligentijos kūrimosi procesuose.

IŠVADOS

Žurnalas *Aušrinė*, skirtas lietuvių inteligentijos jaunajai kartai ir kurtas šios kartos atstovų, leidžia pažinti šios visuomenės grupės kolektyvinį mąstymą. XX a. pirmųjų dešimtmečių jaunoji lietuvių inteligentijos karta buvo apibrėžiama ne pagal formalius požymius, o pagal tautinį inteligentijos pobūdį. *Aušrinės* darbuotojai buvo įsitikinę, kad būtent nuo inteligentijos, jos vaidmens priklausė lietuvių tautinio judėjimo, lietuvių tautos ateitis. Tačiau skirtingai nei kita to meto periodika, šio žurnalo redakcija pagrindinį dėmesį skyrė ne vien lietuviško nacionalizmo idėjų sklaidai, o ieškojo būdų inteligento visuomeniniam aktyvumui, jo ryšiams su gimtuoju kraštu, kitais visuomenės sluoksniais stiprinti. Neatsitiktinai būtent *Aušrinės* aplinka susiejo studentijos vasaros atostogas su Lietuvos krašto, istorijos ir kultūros pažinimu, skatino studentiją aktyviai dalyvauti ūkio kuopelių, apšvietos draugijų veikloje, burti vietinio jaunimo draugijas. Lygiagrečiai šis žurnalas sprendė inteligentijos individualių polinkių ir bendruomeninių poreikių derinimo klausimą. *Aušrinės* darbuotojai vieni iš nedaugelio tvirtino, kad lietuvių inteligentas negalės deramai atlikti visuomeninių funkcijų, jei nesirūpins individualumo puoselėjimu – moraline saviugda ir intelektualiu išprusimu. Šio žurnalo redakcija, įvesdama atskirą skyrių „Lavinimosi reikalai“, pateikė studijuojančiam jaunimui rekomenduojamos literatūros sąrašus, kurios skaitymas padėtų jaunajai lietuvių inteligentijos kartai susikurti pasaulėžiūrą ir pasirinkti gyvenimo būdą. Žurnale *Aušrinė* įsiplieskusi diskusija rodo, kad jaunoji lietuvių inteligentijos karta moteris skatino matyti ne vien kaip žmonas ir

motinas, bet ir kaip visuomeninės veiklos partnerės. Redakcija akcentavo moterų dalyvavimo tautinės inteligentijos kūrime būtinybę, ragino moteris būti visuomeniškai aktyvias.

Gauta 2020 09 07

Priimta 2020 10 06

Šaltiniai ir literatūra

- [1] „Aušrinės“ uždaviniai ir keliai. *Aušrinė*, 1910, Nr. 1, p. 1.
- [2] A. Jaunutis [?]. Musų mokslus einančioji jaunuomenė ir jos prasidedęs ištvirkimas. *Ateitis*, 1911, Nr. 5, p. 168–175.
- [3] ADOMAITIS-ŠERNAS, Juozas. [Antanas isz Bugnu]. Audiatur et altera pars. *Varpas*, 1889, Nr. 4, p. 55.
- [4] AMBRAZIEJUTĖ-STEPONAITIENĖ, Agnietė. [Praurimė]. Aušrinės Nr. 5 Įsimylėjęs aiškina... *Aušrinė*, 1910, Nr. 7, p. 9–11.
- [5] ANDRIJAUSKAITĖ, Ugnė Marija. Aušrininkų organizacija 1910–1938 m. Magistro baigiamasis darbas. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2013.
- [6] BAGDONAVIČIUS, Vacys. *Romano Bytauto etinės pažiūros*. Vilnius: Lietuvos filosofijos ir sociologijos institutas, 2001.
- [7] BALKELIS, Tomas. *Moderniosios Lietuvos kūrimas*. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2012.
- [8] Bibliografija. Metodyka wycieczek krajoznawczych. *Aušrinė*, 1910, Nr. 4, p. 33.
- [9] BIRŽIŠKA, Mykolas. *Lietuvių tautos kelias į naująjį gyvenimą*. T. II. Atbundanti tauta – darbai, žygiai ir veikėjai. Los Angeles: Lietuvių dienos, 1953.
- [10] BYTAUTAS, Ramūnas. Tauta ir tautiška sąmonė. *Aušrinė*, 1912, Nr. 19, p. 179–186.
- [11] BYTAUTAS, Romanas. Filosofija. *Aušrinė*, 1912, Nr. 14, p. 8–13.
- [12] BLINOVA, Rima. *Skaitybos klausimai XX a. pr. lietuvių periodinėje spaudoje „Aušrinė“ (1910–1914) ir „Jaunimas“ (1911–1914)*. Vilnius, 1982.
- [13] BUKAITĖ, Vilma. *Nepriklausomybės akto signataras Petras Klimas*. Vilnius: Lietuvos nacionalinis muziejus, 2016.
- [14] DIDŽIULYTĖ, Aldona [Aldona Giedgaudaitė]. Draugas V. S. klausia. *Aušrinė*, 1910, Nr. 7, p. 8.
- [15] DOVYDAITIS, Pranas. Trys pamatiniai klausimai. *Ateitis*, 1911, Nr. 1, p. 6–26.
- [16] DRANSEIKAITĖ, Ramunė. *Stasio Šilingo politinė ir visuomeninė veikla (1885–1962)*. Vilnius: Karminas, 2010.
- [17] GRINIUS, Kazys. Dar darbas. *Vasaros darbai*, 1911, Nr. 2, p. 17.
- [18] GUDAITIS, Leonas. *Platėjantys akiračiai. Lietuvių literatūrinė spauda 1904–1917 metais*. Vilnius: Vaga, 1977.
- [19] Homonculus [SRUOGA, Balys]. Bibliografija. *Aušrinė*, 1914, Nr. 3, p. 98–99.
- [20] IEŠMANTA, Albinas. Ekskursijų dėlei. *Aušrinė*, 1911, Nr. 3, p. 108.
- [21] J. Kalninis [?]. Gimtojo krašto tyrinėjimas. *Aušrinė*, 1914, Nr. 3, p. 78.
- [22] J. R. [?] Mūsų vyresnioji inteligentija ir jaunuomenė. *Aušrinė*, 1910, Nr. 7, p. 13.
- [23] JANKAUSKAITĖ, Regina. *Knygotyrinė medžiaga jaunimo žurnale „Aušrinė“ (1910–1914)*. Vilnius, 1979.
- [24] JAROŠEVIČIUS, Antanas. Svarbumas moksleiviams ekskursijų. *Aušrinė*, 1911, Nr. 1, p. 9.
- [25] KAVOLIS, Vytautas. Ramūnas Bytautas ir Aušrinės sąjūdis. *Aušrinė*, 1989, Nr. 1, p. 37–42.
- [26] KLIMAS, Petras. *Iš mano atsiminimų*. Vilnius: Lietuvos enciklopedijų redakcija, 1990.
- [27] KLIMAS, Petras. [Vabalėlis]. Moterų klausimas ir judėjimas. *Aušrinė*, 1913, Nr. 24, p. 86–95.
- [28] KLIMAS, Petras. Lavinimos reikalai. Politikinė ekonomia. *Aušrinė*, 1912, Nr. 16, p. 76–82.

- [29] KUPREVIČIUS, Mykolas. Kas dirbtina vakacijų metu? *Ateitis*, 1913, Nr. 3, p. 103–106.
- [30] KURAITIS, Pranas [Yz]. Keli patėmijimai apie prisirengimą prie visuomeninio darbo. *Ateitis*, 1911, Nr. 3, p. 96–97.
- [31] LAPINSKIENĖ, Alma. Žurnalas „Aušrinė“. *Literatūra ir kalba*: Iš lietuvių literatūros kryptių istorijos. Vilnius: Vaga, 1977, p. 219–245.
- [32] Lavinimos reikalui. *Aušrinė*, 1912, Nr. 14, p. 8.
- [33] LEONAVIČIUS, Juozas. *Petras Leonas – Lietuvos sąžinė (1864–1938)*. Kaunas: Technologija, 2002.
- [34] *Lietuvos bibliografija. Serija B. Periodiniai leidiniai lietuvių kalba, 1823–1940 = Lithuanian Serials 1823–1940. D. 1: Poligrafiniu būdu spausdinti leidiniai*. Knyga 1 (A–M). Vilnius: Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, 2018.
- [35] *Lietuvos bibliografija. Serija B. Periodiniai leidiniai lietuvių kalba, 1823–1940 = Lithuanian Serials 1823–1940. D. 1: Poligrafiniu būdu spausdinti leidiniai*. Knyga 2 (N–Ž). Vilnius: Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, 2018, p. 165.
- [36] MARCINKEVIČIENĖ, Dalia. *Vedusiųjų visuomenė: santuoka ir skyrybos Lietuvoje XIX amžiuje – XX amžiaus pradžioje*. Vilnius: Vaga, 1999.
- [37] Moksleivių laikraščio sumanymas. *Lietuvos žinios*, 1909, Nr. 39, p. 1–2.
- [38] P. Erdvys [?]. Gelbėkime Lietuvius moksleivius. *Ateitis*, 1911, Nr. 4, p. 127–129.
- [39] PAPEČKYŠ, Juozas [J. Rainis]. Lavinimos. *Aušrinė*, 1910, Nr. 6, p. 8.
- [40] „Pavasario“ redakcija. Į skaitytojus. *Pavasaris*, 1912, Nr. 1, p. 4.
- [41] R. [?]. Bendros pastabos apie skaitymą ir lavinimosi. *Jaunimas*, 1914, Nr. 6, p. 41–42.
- [42] RIMŠA, Petras. Veikimas sodžiuje vasaros laiku. *Ateitis*, 1912, Nr. 6–7, p. 276–278.
- [43] Sėjikas [?]. Tautos tvėrybos rinkimas. *Vasaros darbai*, 1912, Nr. 17, p. 9–12.
- [44] Skaitymo vadovėlis. *Jaunimas*, 1911, Nr. 1, p. 1–2.
- [45] Skaitymo vadovėlis. *Jaunimas*, 1911, Nr. 3, p. 14–15.
- [46] Skaitymo vadovėlis. *Jaunimas*, 1911, Nr. 4, p. 18–19.
- [47] SKIPITIS, Rapolas. *Nepriklausoma Lietuva. Atsiminimai*. Chicago, 1967.
- [48] SKIPITIS, Rapolas. [R. Sk. ?]. Tėviškėn su knygomis! *Aušrinė*, 1911, Nr. 3, p. 92–93.
- [49] Spauda ir moksleivija. *Aušrinė*, 1910, Nr. 4, p. 7.
- [50] ŠILINGAS, Stasys. [Liūnas]. Pasikalbėjimas dėl „Aušrinės“ leidimo. *Aušrinė*, 1910, Nr. 4, p. 27–29.
- [51] ŠILINGAS, Stasys. [St. Š.]. Iš moksleivijos gyvenimo. Moksleivių pasikalbėjimas. Birželio 7 d. *Lietuvos žinios*, 1909, Nr. 4, p. 2.
- [52] ŠILINGAS, Stasys. Bibliografija. Программы чтения для самообразования. *Aušrinė*, 1914, Nr. 1, p. 29.
- [53] ŠILINGAS, Stasys. Kas daryti? *Aušrinė*, 1910, Nr. 5, p. 5–6.
- [54] TUMAVIČIUTĖ, Irena. Pasikalbėjimas tarpusavyje. Kas ta šimtametė „Aušrinė“ lietuvių mokykloms? *XXI amžius*, 2010 rugsėjo 15, Nr. 67 (1852). [Žiūrėta 2019 10 31]. Prieiga per internetą: http://www.xxiamzius.lt/numeriai/2010/09/15/sviet_02.html
- [55] URBONAS, Vytas. *Lietuvos žurnalistikos istorija: periodinė spauda*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2002.
- [56] URBONAS, Vytas. *Stasys Šilingas. Gyvenimas tautai ir valstybei*. Vilnius: Lietuvos nacionalinis muziejus, 2010.
- [57] VILNIETĖ [?]. Į drauges. *Aušrinė*, 1914, Nr. 2, p. 55.
- [58] ZAVECKIENĖ, Žiedūnė. *Jaunimas istorijos skersėjuose. Lietuvos jaunimo spauda 1918–1940 metais*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2018.
- [59] ŽADEIKIS, Povilas. Vasarai atėjus. *Aušrinė*, 1911, Nr. 3, p. 90–92.
- [60] *Žurnalistikos enciklopedija*. Vilnius: Pradai, 1997.

OLGA MASTIANICA-STANKEVIČ

The Image of the Lithuanian Intellectual in the Youth Magazine *Aušrinė* (1910–1914)

Summary

The magazine *Aušrinė* was intended for the young generation of the Lithuanian intelligentsia and as it was created by the representatives of this generation it allowed understanding of the collective thinking of this group of society. In the first half of the twentieth century, the young generation of the Lithuanian intelligentsia defined the intelligentsia not so much by formal characteristics as by its cultural, and, more precisely, by its national role. The collaborators of *Aušrinė* were convinced that the future of the Lithuanian national movement and the Lithuanian nation depended on the intelligentsia and its role. However, unlike other periodicals of the time, the editors of this magazine mostly focused not on the dissemination of ideas of Lithuanian nationalism, but looked for ways to strengthen social activism of the intellectuals, their relations with the homeland and with other sections of society. It was the environment of *Aušrinė* that tied student summer holidays to learning about regions, history, and culture of Lithuania, encouraged students to actively participate in the activities of farming societies, enlightenment societies, and to bring together local youth societies. In parallel, this magazine addressed the issue of the harmonisation of the individual needs of the intelligentsia and the community needs. Among other things, the collaborators of *Aušrinė* claimed that the Lithuanian intellectuals would not be able to properly perform their social functions unless they cared more about the nurturing of individuality: moral self-development and intellectual education. By introducing the column “Educational Affairs”, the editors of this magazine provided a list of literature recommended to the students, knowing that it would help the young generation of the Lithuanian intelligentsia “to seriously, consciously, and consistently develop a worldview, to accurately determine the path of an active life”. The discussion in the magazine *Aušrinė* shows that in the vision of the nation’s future, the young generation of the Lithuanian intelligentsia encouraged regarding women not only as wives and mothers in order to implement projects of the national intelligent family, but as partners in social activities. The editors of the magazine emphasized the need for women’s participation in the process of building a national intelligentsia and encouraged them to be socially active.

Keywords: intelligentsia, identity, youth, periodical press